

III.

BADANIE
OKOLICZNOŚCI
I PRZYCZYN
WYPADKÓW
PRZY PRACY

BADANIE OKOLICZNOŚCI I PRZYCZYN WYPADKÓW PRZY PRACY

W toku programowania działań prewencyjnych PIP, ukierunkowanych na ochronę zdrowia i życia zatrudnionych, istotne znaczenie mają dane umożliwiające identyfikację obszarów największych zagrożeń zawodowych, tj. branż, miejsc, procesów, czynności, przy których dochodzi najczęściej do wypadków przy pracy. Zgodnie z ustawowymi uprawnieniami, Państwowa Inspekcja Pracy bada okoliczności i przyczy-

ny wszystkich zgłoszonych wypadków śmiertelnych, ciężkich i zbiorowych, a następnie określa strategię przedsięwzięć zapobiegawczych.

W 2007 r. inspektorzy pracy **zbadali okoliczności i przyczyny 2 516 wypadków przy pracy**, w tym 402 zbiorowych. W zdarzeniach tych urazom uległy 3 153 osoby, spośród których 593 poniosły śmierć, a 1 085 doznało ciężkich obrażeń ciała.

Wypadki przy pracy zbadane przez PIP

Rok	Liczba zbadanych wypadków		Liczba poszkodowanych w wypadkach		
			ogółem	w tym:	
				śmiertelnych	ciężkich
2007	ogółem	2 516	3 153	593	1 085
	w tym zbiorowych	402	1 039	86	133
2006	ogółem	2 408	3 045	521	995
	w tym zbiorowych	414	1 051	80	102
2005	ogółem	2 515	3 172	549	1 029
	w tym zbiorowych	413	1 070	76	129

Źródło: dane PIP

Podobnie jak w poprzednich latach, ponad 90% poszkodowanych w wypadkach przy pracy, które były przedmiotem analiz PIP, stanowili pracownicy. Na podstawie informacji uzyskanych od policji i prokuratury inspektorzy badali również wypadki z udziałem osób o innym statusie zatrudnienia niż pracownicy, w tym *samozatrudniających się*. Mimo

iż świadczenie pracy przez osoby *samozatrudniające się*, zwłaszcza na placach budów, stało się w ostatnich latach powszechne, nie towarzyszy temu zjawisku istotny wzrost liczby zgłoszeń o wypadkach (na co na pewno ma wpływ brak obowiązku informowania PIP o zdarzeniach wypadkowych ww. podmiotów).

Status zatrudnienia poszkodowanych w wypadkach przy pracy zbadanych przez PIP

Status zatrudnienia	2007			2006		
	Liczba poszkodowanych			Liczba poszkodowanych		
	ogółem	w tym:		ogółem	w tym:	
		ze skutkiem śmiertelnym	z ciężkimi obrażeniami ciała		ze skutkiem śmiertelnym	z ciężkimi obrażeniami ciała
pracownicy	2 873	512	982	2 778	445	913
osoby samozatrudniające się	39	15	10	16	3	9
osoby wykonujące pracę na innej podstawie niż stosunek pracy	241	66	93	251	73	79

Źródło: dane PIP

W strukturze wiekowej poszkodowanych, w porównaniu z poprzednimi okresami sprawozdawczymi, nie zaszły istotne zmiany – nadal najliczniejszą grupę stanowiły osoby z przedziałów wiekowych 19–29 i 40–49 lat.

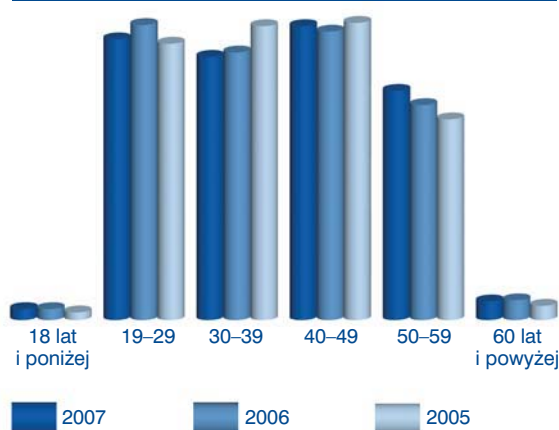
Nie zmieniła się również struktura poszkodowanych wg stażu pracy w zakładzie, w którym uległy wypadkom. Dominowały w dalszym ciągu osoby **o stażu krótszym niż 1 rok**.

Istotne znaczenie przy ocenie skali tego problemu ma fakt coraz powszechniejszego stosowania krótkoterminowych umów o pracę. Blisko 40% ogólnej liczby poszkodowanych w wypadkach przy pracy zatrudniano na podstawie umów o pracę na czas określony, co nie sprzyja – zwłaszcza w małych zakładach – trwałej poprawie warunków pracy.

Wypadkom ulegały najczęściej osoby wykonujące prace, przy których występuje najwyższy poziom ry-

zyka zawodowego. Dominowali robotnicy budowlani robót stanu surowego i pokrewni – 12,5% (w ogólnej liczbie poszkodowanych), kierowcy pojazdów – 8,6% oraz robotnicy budowlani robót wykończeniowych i pokrewni – 5,6%. W stosunku do 2006 r. zauważa się

Wykres 10. Poszkodowani w wypadkach (wg wieku)

Poszkodowani w zbadanych przez inspektorów wypadkach byli zatrudniani najczęściej w zakładach należących do sekcji: przetwórstwo przemysłowe – 32,1% (ogólnej liczby), budownictwo – 23,7%, handel i naprawy – 9,2%, transport, gospodarka magazynowa i łączność – 6,5% oraz obsługa nieruchomości i firm – 5,9%.

W 2007 r., podobnie jak w poprzednich okresach sprawozdawczych, **najwięcej zbadanych przez PIP wypadków miało miejsce przy produkcji** – 23,6% (ogółu zbadanych wypadków), **na drogach publicznych** – 21,1%, **na budowach nowych obiektów** – 12,9% oraz w miejscach prowadzenia rozbiórki, wyburzenia i remontu starych obiektów budowlanych – 8%.

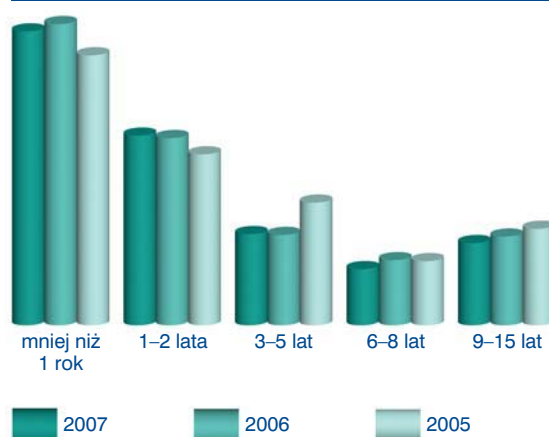
Wypadki **zbiorowe** miały miejsce najczęściej na drogach publicznych – 46,5% (zbadanych zdarzeń tej kategorii); w dalszej kolejności znalazły się: miejsca produkcji – 10,9%, tereny budowy nowych obiektów – 6,2%, miejsca prowadzenia rozbiórki, wyburzenia i remontu starych obiektów budowlanych – 5,7%.

Do urazów śmiertelnych także dochodziło najczęściej na drogach publicznych – 23,9%, w miejscach produkcji – 12%, na terenach budowy nowych obiektów – 12%; w miejscach prowadzenia rozbiórki, wyburzenia i remontu starych obiektów budowlanych – 9,6% oraz w kopalniach – 7,1%.

Czynności wykonywane w trakcie pracy, przy których dochodziło najczęściej w 2007 r. do urazów to: poruszanie się (chodzenie, bieganie, wchodzenie na, schodzenie z, wchodzenie do, wychodzenie z itp.)

przy tym wzrost udziału, w ogólnej liczbie poszkodowanych, robotników budowlanych stanu surowego i pokrewnych – o ponad 4 pkt. proc. Osoby reprezentujące wymienione zawody przeważały również wśród ofiar wypadków śmiertelnych.

Wykres 11. Poszkodowani w wypadkach (wg stażu pracy)

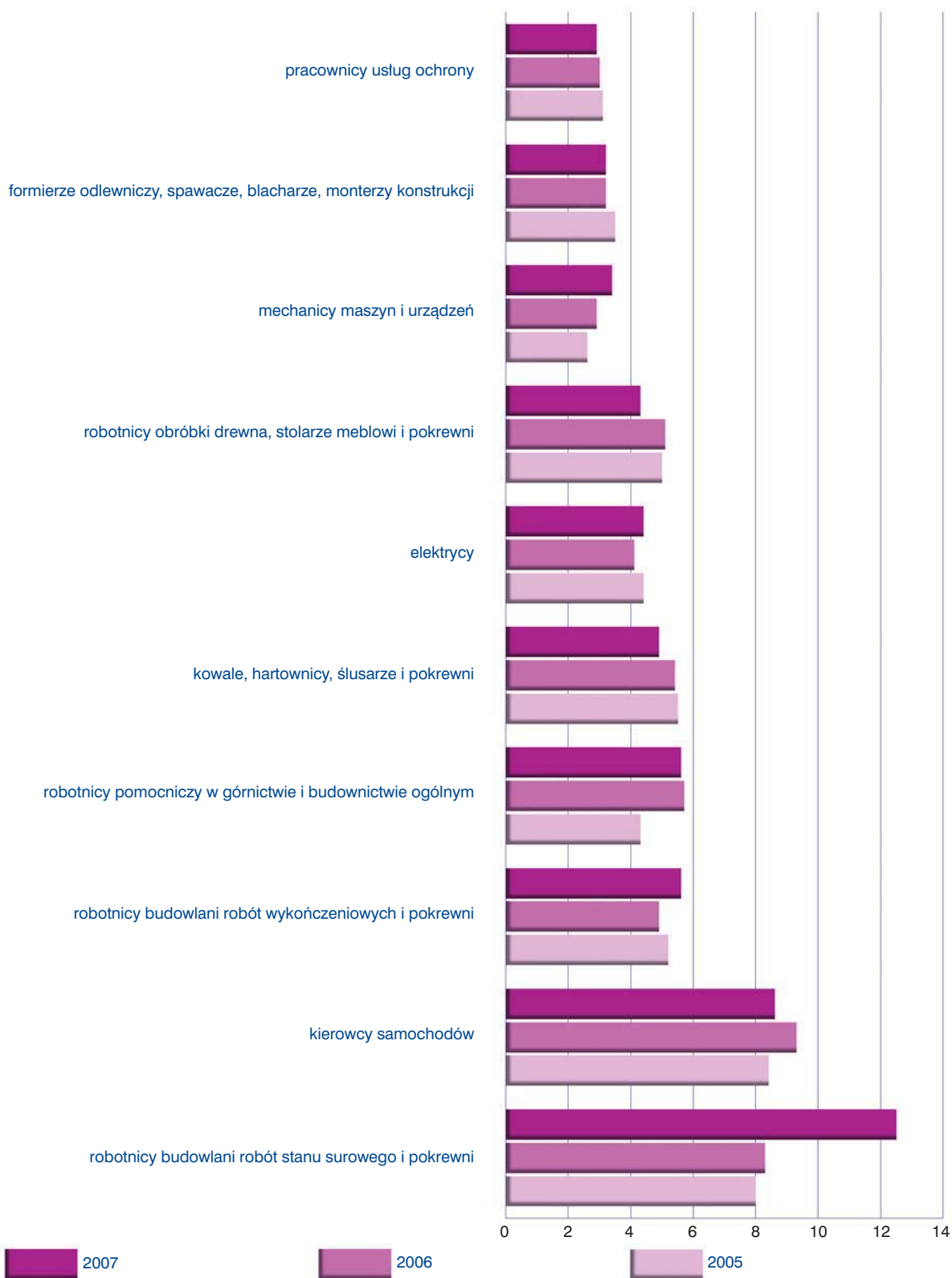

– 14,7% (poszkodowanych w wypadkach ogółem), kierowanie środkami transportu lub obsługa innych urządzeń ruchomych z własnym napędem – 12,7%, praca narzędziami zmechanizowanymi i niezmechanizowanymi – 10,2%, jazda środkami transportu w roli pasażera – 9,9%, obsługa maszyn – podawanie i odbiór (materiałów, wyrobów i półwyrobów itp.) – 8,2% oraz transport ręczny – 6,3%.

Podobnie jak w poprzednich latach, niepokoi fakt utrzymywania się wysokiego udziału – w ogólnej liczbie zdarzeń – wypadków, które zdarzyły się na drogach publicznych i placach budów. W przypadku dróg publicznych, gdzie urazom ulegają pracownicy wszystkich branż i zawodów, a także inni uczestnicy ruchu drogowego, możliwości odciążenia przewencyjnego na pracodawców są ograniczone. Sprowadzają się one praktycznie do egzekwowania przepisów prawa pracy, zwłaszcza w zakresie czasu pracy i profilaktycznych badań lekarskich; istota problemu tkwi jednak w dużym nasileniu i niewłaściwej organizacji ruchu kołowego oraz złym stanie dróg.

Najwięcej wypadków śmiertelnych miało miejsce podczas kierowania środkami transportu i przy obsłudze innych urządzeń ruchomych z własnym napędem – 137 ofiar (co 4 poszkodowany w wypadku śmiertelnym), przemieszczania się (chodzenie, bieganie, wchodzenie na, schodzenie z, wchodzenie do itp.) – 104 oraz przy pracy narzędziami zmechanizowanymi i niezmechanizowanymi – 65.

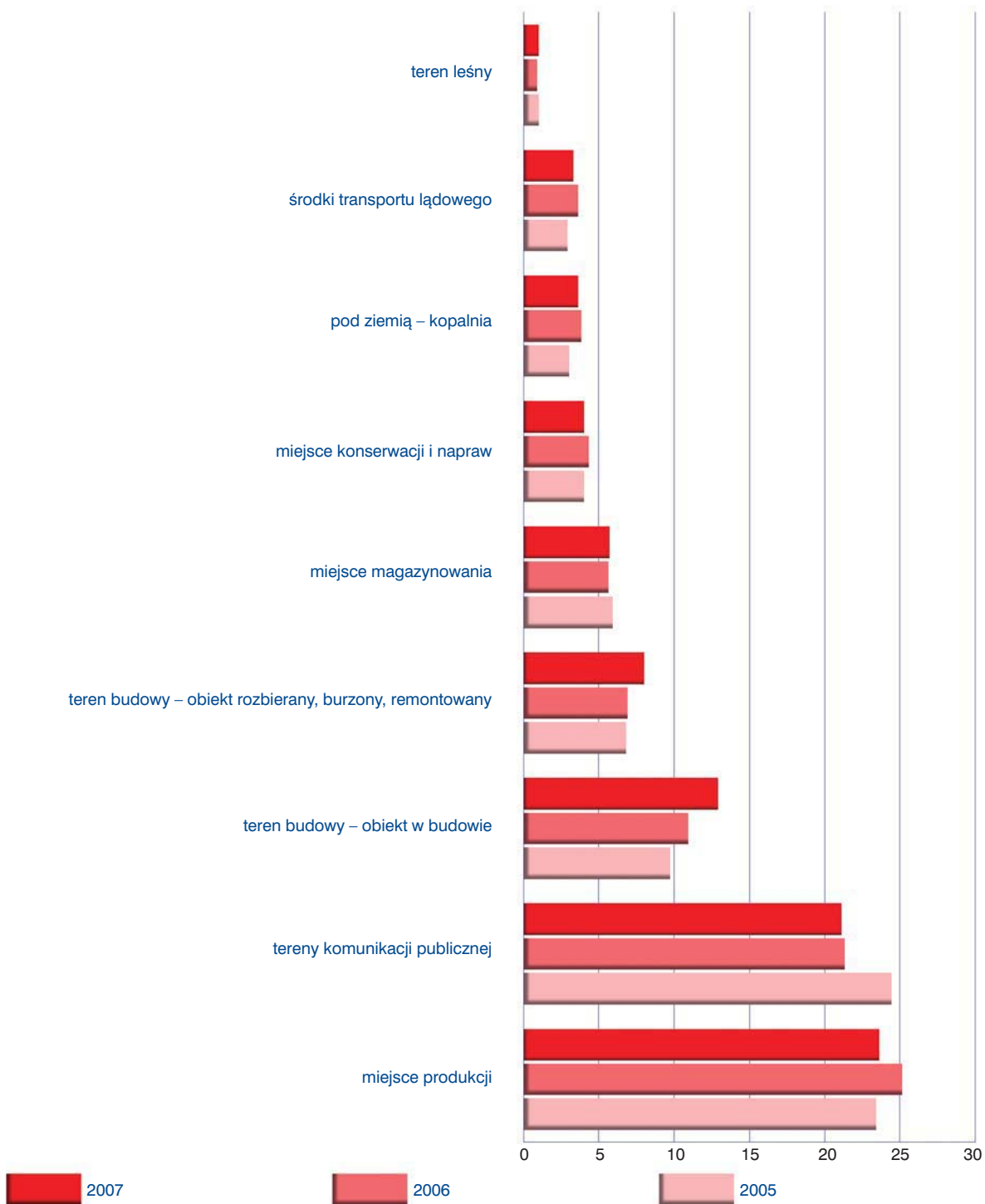
Wykres 12. Najczęściej poszkodowani wg zawodów w wypadkach ogółem (w %)

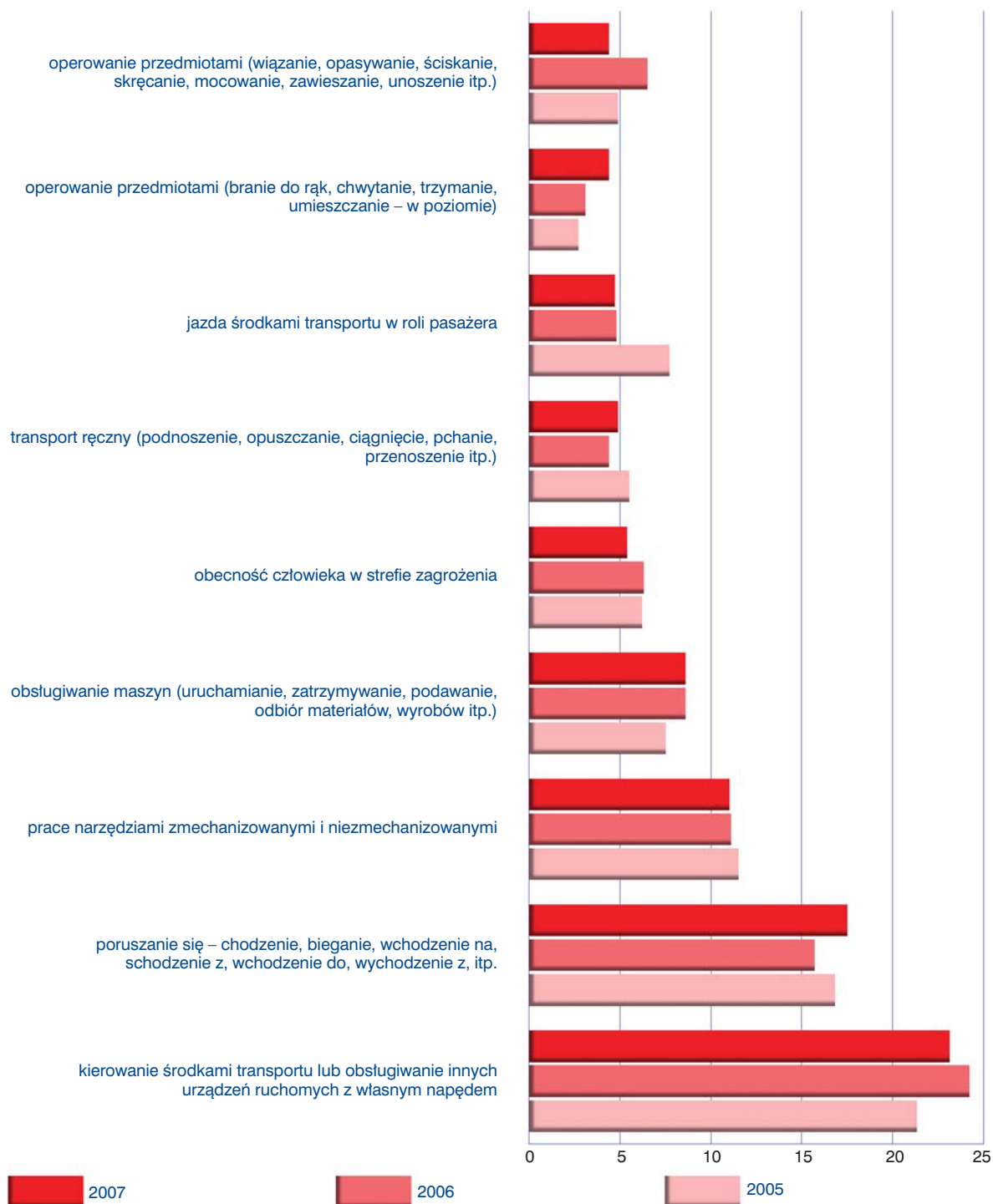
Wykres 13. Najczęściej poszkodowani wg zawodów w wypadkach śmiertelnych (w %)

Wykres 14. Udział poszkodowanych w ogólnej liczbie wypadków – wg miejsca zdarzenia wypadkowych (w %)

Wykres 15. Udział poszkodowanych w liczbie wypadków śmiertelnych – wg czynności wykonywanych przez poszkodowanych w chwili wypadku (w %)

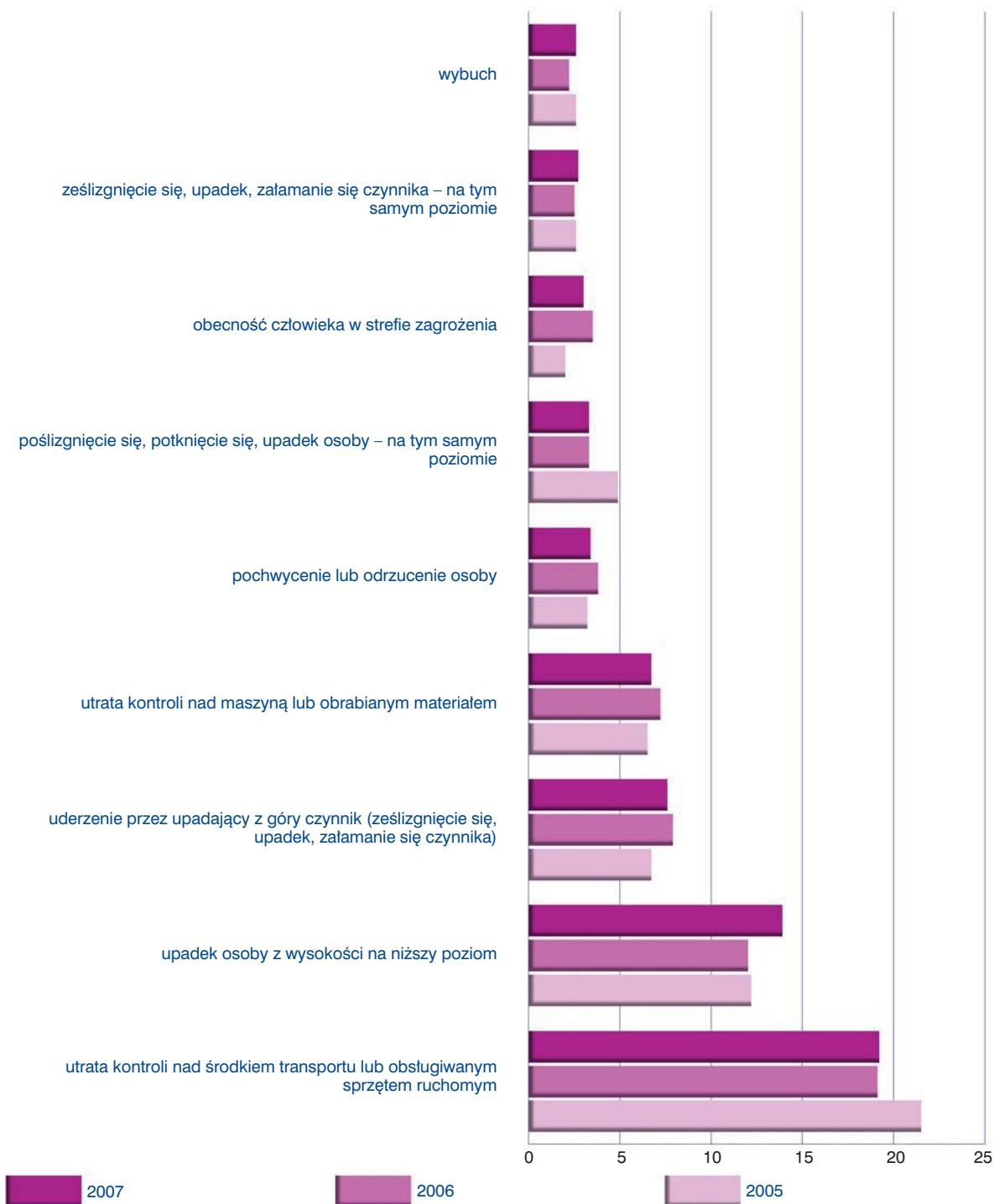
Inspektorzy pracy szczegółowo analizują zdarzenia prowadzące do urazów i na tej podstawie ustalają, czy pracodawca zastosował adekwatne do przyczyn wypadków środki prewencyjne.

W okresie sprawozdawczym wśród **wydarzeń powodujących wypadki** dominowały: utrata kontroli nad środkiem transportu lub obsługiwanym sprzętem ruchowym – 604 poszkodowanych ogółem,

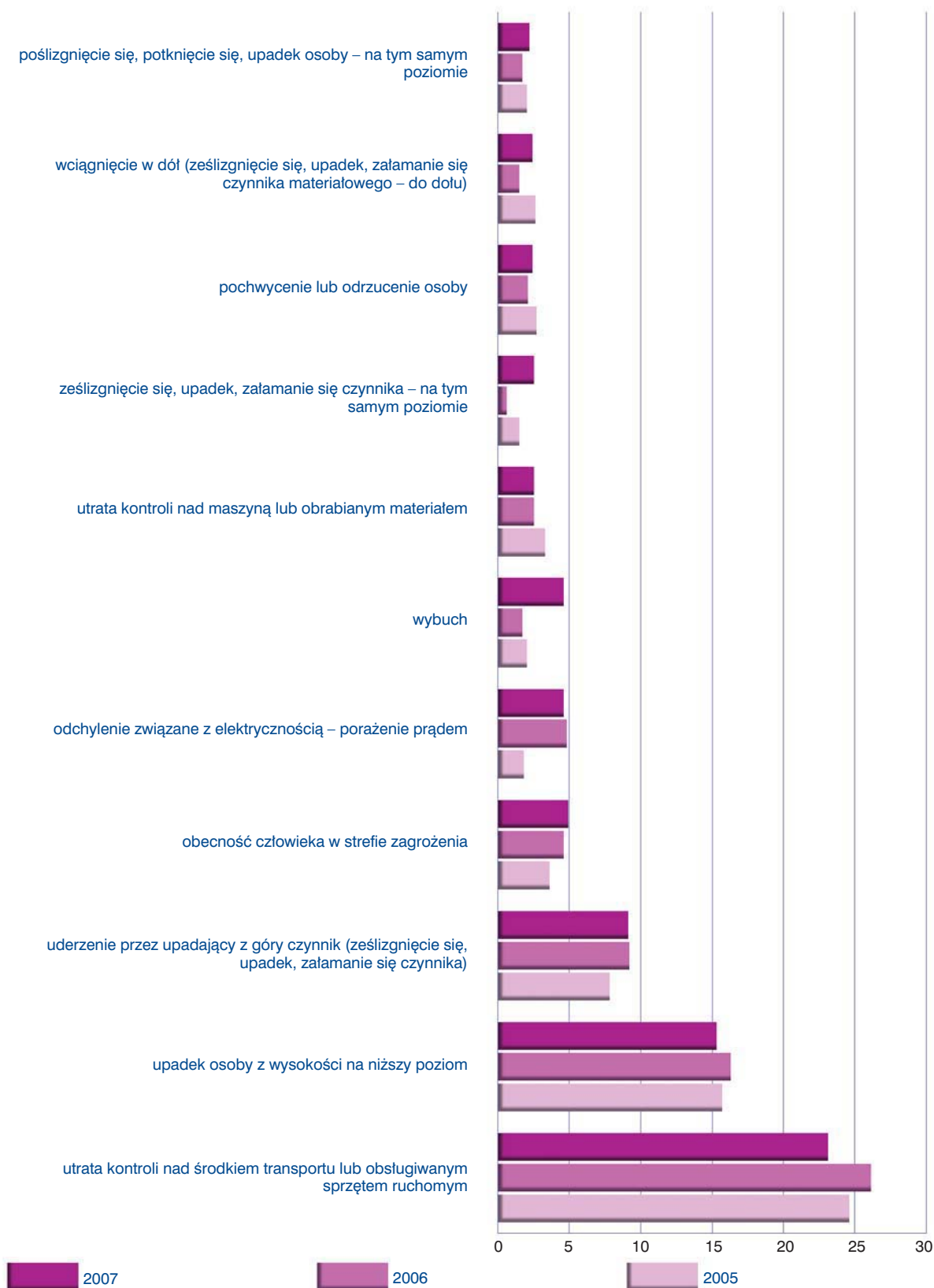
upadek osoby z wysokości na niższy poziom (ze stałych elementów budynków – dachy, tarasy, okna itp.; rusztowań, pomostów roboczych, drabin itp.) – 437, uderzenie przez spadający czynnik (elementy konstrukcji budynków, maszyn i urządzeń; materiały, narzędzia itp.) – 239.

W kategorii wypadków śmiertelnych zwraca uwagę stosunkowo wysoki udział urazów związanych z poruszaniem się i obecnością w miejscu zagrożenia. Są to czynności, przy których o stopniu bezpieczeństwa decyduje przede wszystkim zachowanie pracujących.

Wykres 16. Poszkodowani w wypadkach ogółem – wg wydarzeń powodujących najczęściej urazów (w %)

Wykres 17. Poszkodowani w wypadkach śmiertelnych – wg wydarzeń powodujących najwięcej urazów (w %)

W stosunku do poprzednich okresów sprawozdawczych, w ogólnej strukturze wydarzeń prowadzących do urazów — nie zaszły istotne zmiany.

Podobna, jak w poprzednich latach, była również struktura wydarzeń prowadzących do urazów śmiertelnych.

W ogólnej liczbie ujawnionych przyczyn wypadków znaczący udział miały **przyczyny organizacyjne** – 38,7%. Przyczyny **ludzkie**, definiowane jako wynikające ze stanu psychofizycznego i zachowań człowieka, stanowiły 50%, a **techniczne** (związane w szczególności ze stanem maszyn, urządzeń i narzędzi oraz zastosowanych technicznych środków ochronnych) – 11,3%.

Natomiast struktura przyczyn wypadków śmiertelnych była następująca: organizacyjne – 40,3%, ludzkie – 51,2%, a przyczyny techniczne – 8,5%. Na układ ten wpłynął udział wypadków śmiertelnych zaistniałych na terenach komunikacji publicznej; w omawianej grupie zdarzeń zwykle mniejszy jest udział przyczyn technicznych.

Do powtarzalnych przyczyn wypadków przy pracy należały:

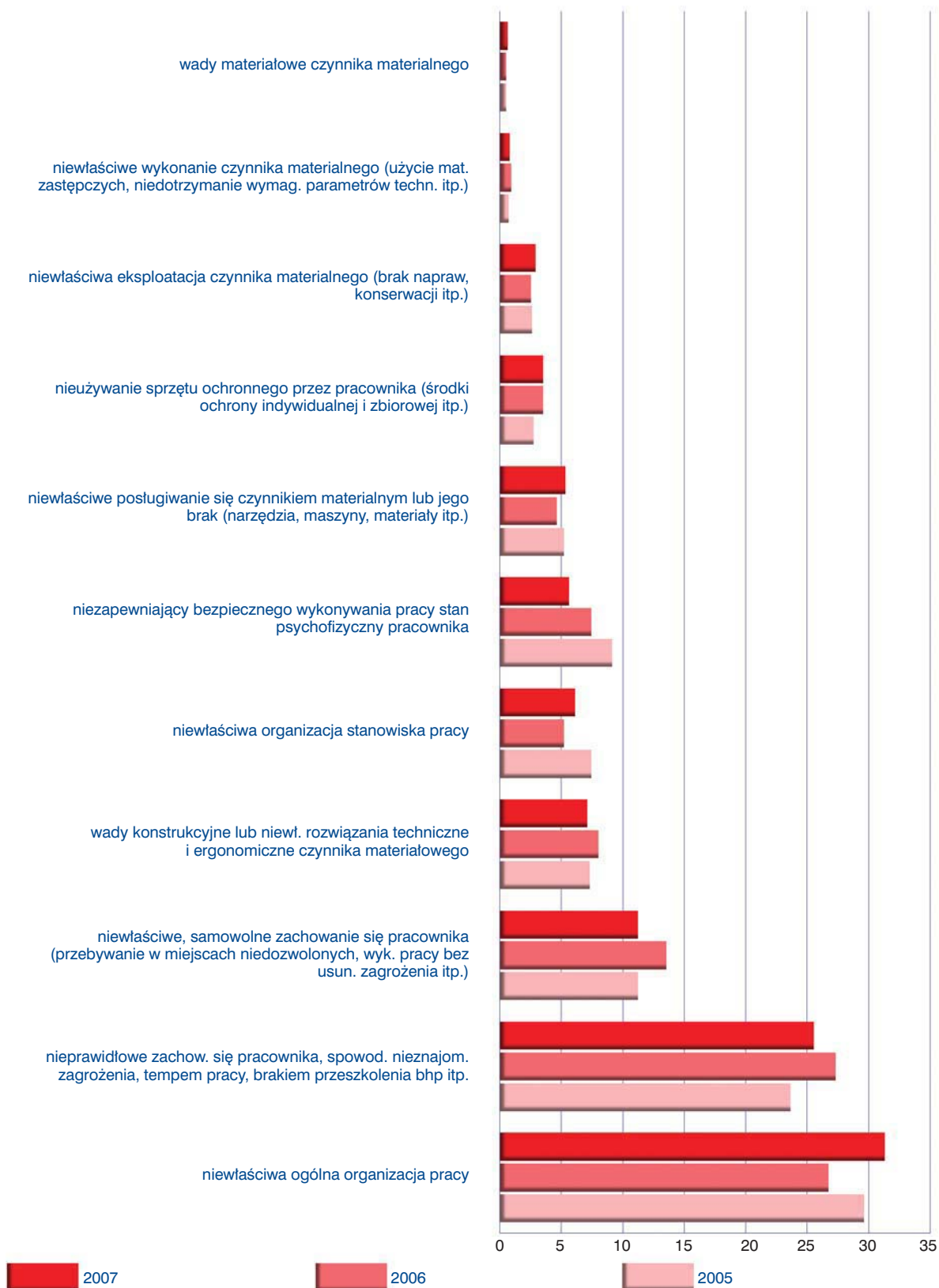
- Przyczyny techniczne
  - brak lub niewłaściwy dobór oraz stan **osłon i urządzeń ochronnych** (zabezpieczeń m.in. przed zetknięciem ze stwarzającymi zagrożenia ruchomymi elementami maszyn, urządzeń i narzędzi; uderzeniem przez wyrzucane substancje, materiały i przedmioty; wybuchem, zetknięciem z powierzchniami o skrajnych temperaturach; porażeniem prądem elektrycznym) oraz pozostałych środków ochrony zbiorowej – 44,4% w grupie przyczyn technicznych;
  - **niewłaściwa stateczność urządzenia** (brak zabezpieczeń przed przewróceniem, zmianą położenia itp.) – 11,5%;
  - niewłaściwe **układy sterowania**, elementy sterownicze, a także urządzenia sygnalizujące powstawanie zagrożeń – 8,1%;
  - **niewystarczająca wytrzymałość** czynnika materialnego – 6,3%;
  - ukryte **wady materiałowe** – 5,9%;
- Przyczyny organizacyjne
  - **brak nadzoru** nad pracownikami – 12,7%;
  - tolerowanie przez nadzór **odstępstw** od zasad bezpiecznej pracy – 11,4%;
  - brak lub niewłaściwe **instrukcje** bezpiecznej pracy – 9,7%;
  - dopuszczanie do wykonywania pracy pracowników **bez przeszkolenia** lub niewłaściwie przeszkolonych w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy – 9,5%;

- niewyposażenie pracowników w **środki ochrony indywidualnej** lub niewłaściwy dobór tych środków – 4,5%;
- niedostateczne przygotowanie zawodowe pracownika, w tym brak wymaganych **uprawnień kwalifikacyjnych** – 4,4%;
- Przyczyny ludzkie
  - **nieprawidłowe zachowanie się pracownika**, w tym spowodowane: zaskoczeniem niespodziewanym zdarzeniem – 13,8%, niedostateczną koncentracją na wykonywanej czynności – 11,5%, lekceważeniem zagrożenia (brawurą, ryzykanctwem itp.) – 8,9%;
  - niewłaściwe **samowolne** zachowanie się pracownika, w tym: wykonywanie czynności bez usunięcia zagrożenia – 4,3%; wejście, wjechanie w obszar zagrożony bez upewnienia się, że nie ma niebezpieczeństwa – 3,6%; przechodzenie, przejeżdżanie lub przebywanie w miejscach niedozwolonych – 3%;
  - **niewłaściwe postępowanie się narzędziami** (urządzeniami), w tym: niewłaściwe ich zabezpieczenie (niewyłączenie napięcia, niezaciągnięcie hamulca itp.) – 2,5%; używanie narzędzi (urządzeń) nieodpowiednich do danej pracy – 1,7%; używanie narzędzi i obsługa urządzeń podczas przebywania osób w strefie zagrożenia – 1,7%;
  - **nieużywanie sprzętu ochronnego** (środków ochrony indywidualnej i zbiorowej) przez pracowników – 5,7%;
  - **stan psychofizyczny pracownika**, niezapewniająca bezpiecznego wykonywania pracy, w tym: spowodowany spożyciem alkoholu – 2,8%, zmęczeniem – 1,6%.

W wyniku kontroli, których celem było badanie okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy, inspektorzy pracy wydali łącznie **3 332 decyzje**, w tym **416 wstrzymania prac** – w związku z występowaniem bezpośrednich zagrożeń dla zdrowia i życia pracowników. Inspektorzy skierowali ponadto – w 1 237 wystąpieniach pokontrolnych – łącznie **3 569 wniosków**, zalecając usunięcie stwierdzonych naruszeń prawa, w tym dotyczących uchybień mających wpływ na zaistnienie badanych wypadków. W związku z ujawnieniem wykroczeń przeciwko prawom pracownika, inspektorzy nałożyli na 1 039 osób **mandaty karne** na łączną kwotę 1,12 mln zł. Skierowali także 210 **wniosków do sądów grodzkich** o ukaranie winnych popełnienia wykroczeń.

W 35 przypadkach inspektorzy **zawiadomili organy prokuratury** o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową.

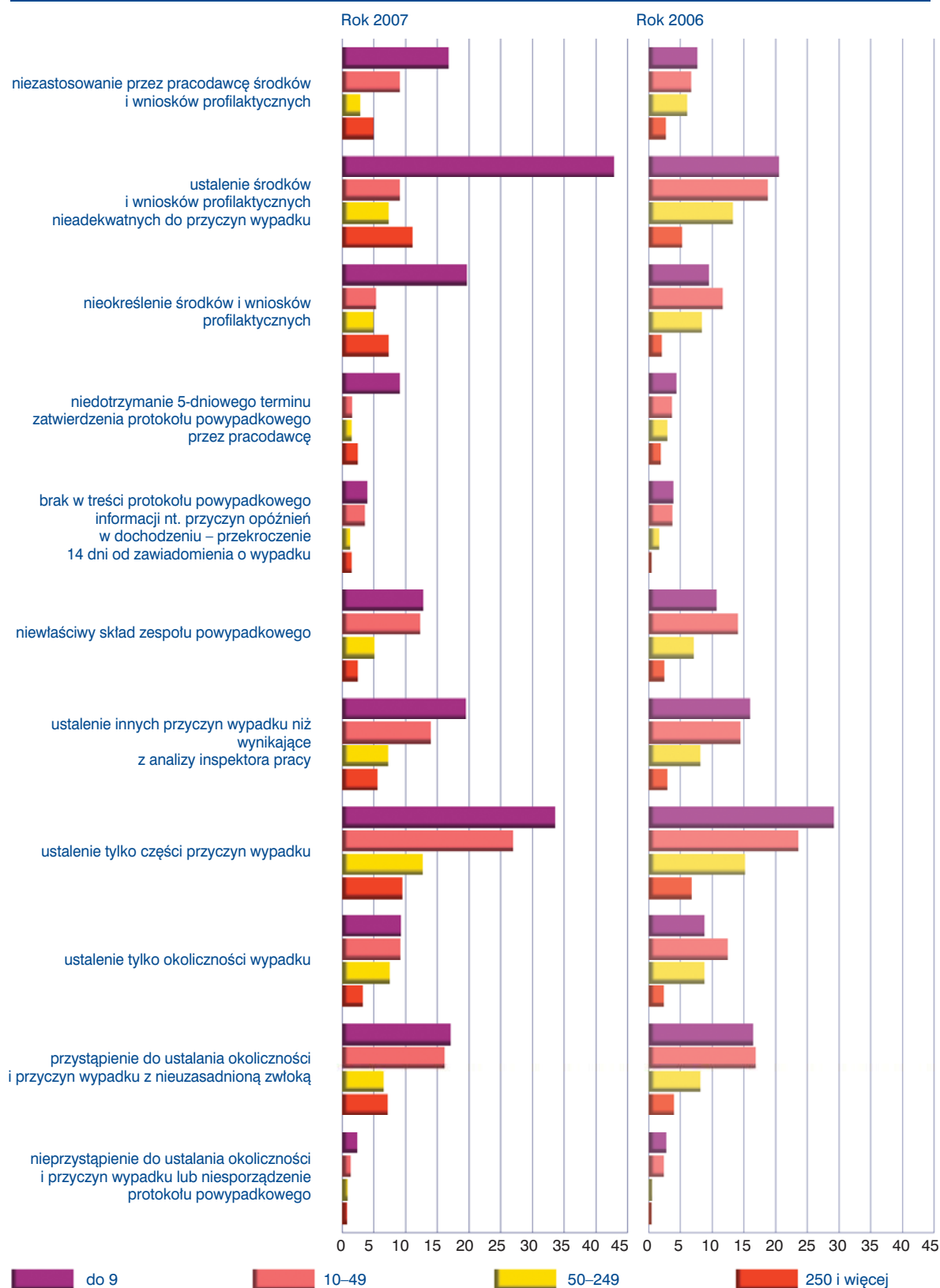
Wykres 18. Struktura przyczyn wypadków śmiertelnych (w %)

Wykres 19. Najczęstsze uchybienia w zakresie zgłaszania i rejestracji zdarzeń wypadkowych – wg wielkości zatrudnienia (w %)

Wykres 20. Nieprawidłowości w zakresie prowadzenia postępowania powypadkowego wg wielkości zatrudnienia (w %)

W 2007 r. kontynuowano **kontrole przestrzegania przez pracodawców przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 lipca 1998 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz sposobu ich dokumentowania, a także zakresu informacji zamieszczanych w rejestrze wypadków przy pracy**. Kontrole przeprowadzono u 2 014 pracodawców, zatrudniających łącznie 536,6 tys. pracowników. Przeanalizowano także 7 032 dokumentacje, w tym dotyczące 444 zdarzeń nie uznanych za wypadki przy pracy.

Jak wynika z kontroli PIP w 2007 r., skala nieprawidłowości w zakresie przestrzegania postanowień ww. rozporządzenia utrzymywała się na poziomie zbliżonym do lat poprzednich.

Nadal **najwięcej nieprawidłowości dotyczyło sporządzania kart statystycznych GUS i zgłaszania organom PIP wypadków przy pracy**, głównie w mikroprzedsiębiorstwach. W ocenie inspektorów, zasadniczymi przyczynami występowania ww. uchybień są: brak znajomości wśród pracodawców przepisów prawa pracy, niedoskonały – oparty na zlecaniu usług podmiotom spoza firmy – system realizacji w tej grupie firm zadań w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy. Na podstawie ustaleń inspektorów pracy można wywnioskować, że obowiązująca od kilku lat w Polsce nowa karta statystyczna wypadku GUS (odpowiadająca wymaganiom Biura Statystycznego Wspólnot Europejskich – Eurostat) ciągle sprawia pracodawcom duże trudności.

Tak jak w ostatnich latach, inspektorzy pracy ujawnili również **wiele powtarzających się nieprawidłowości w prowadzonych przez pracodawców dochodzeniach powypadkowych**.

W dalszym ciągu pracodawcy ujawniają jedynie część przyczyn wypadków oraz niejednokrotnie dokonują wyboru nieadekwatnych do tych przyczyn środków profilaktycznych. Wyniki kontroli wskazują jednocześnie, że pracodawcy nie ujawniają zwykle przyczyn technicznych i organizacyjnych, obawiając się – zdaniem inspektorów pracy – odpowiedzialności za zaniedbania własne i podległych im osób kierujących pracownikami oraz konieczności inwestowania w poprawę warunków pracy. Najwięcej uchybień stwierdzono także i w tym przypadku w małych zakładach.

* * *

Wyniki kontroli, mających na celu badanie okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz ocenę działań zakładowych zespołów powypadkowych, wskazują na konieczność kontynuowania dotychczas-

owych i wprowadzania nowych form oddziaływania prewencyjnego, w tym zwłaszcza opartych na ocenie ryzyka zawodowego. Praktycznie każdy wypadek jest konsekwencją braku lub niewłaściwej oceny tego ryzyka; po każdym zdarzeniu wypadkowym powinna mieć miejsce ponowna ocena, z uwzględnieniem mechanizmu prowadzącego do urazu oraz weryfikacja przyjętych do stosowania środków prewencyjnych.

W dokumentacji powypadkowej nie zawsze uwzględniane są wszystkie przyczyny, w tym o istotnym znaczeniu dla profilaktyki. Zespoły powypadkowe miały problemy z rekonstrukcją mechanizmów zdarzeń w układzie przyczynowo-skutkowym i identyfikacją przyczyn. Wątpliwości budziły także dobór i realizacja środków profilaktycznych. Pracodawcy często poprzestawali na rozwiązaniach niewymagających zbyt wysokich nakładów i nieprzynoszących trwałych efektów prewencyjnych.

W ocenie inspektorów PIP, opisanym zjawiskom sprzyja niezadawalający poziom kultury bezpieczeństwa, deficyt stałych miejsc pracy, a także często nieodczuwalne dla pracodawców skutki ekonomiczne wypadków. **Dochodzenia powypadkowe niejednokrotnie traktowane są jedynie jako wymóg umożliwiający poszkodowanym ubieganie się o świadczenia odszkodowawcze z ZUS, a nie jako procedura prowadząca do poprawy bezpieczeństwa pracy**. U wielu pracodawców ocena ryzyka zawodowego ma często charakter czysto formalny i nie jest instrumentem prewencji. W związku z tym istnieje potrzeba **kontynuacji kontroli oraz działań prewencyjnych w zakładach charakteryzujących się największym nasileniem zagrożeń wypadkowych** (zwłaszcza budownictwo; wybrane działy przetwórstwa przemysłowego, m.in.: produkcja drewna i wyrobów z drewna, produkcja wyrobów z metali, przetwórstwo tworzyw sztucznych) – ze szczególnym uwzględnieniem problematyki oceny ryzyka zawodowego.

Państwowa Inspekcja Pracy nadal będzie upowszechniać, **zwłaszcza w zakładach zatrudniających poniżej 50 pracujących**, informacje i materiały dot. zasad prowadzenia dochodzeń powypadkowych, kwalifikacji zdarzeń wypadkowych, treści przepisów prawnych, wzorów dokumentów.

Organizacjom pracodawców, związkom zawodowym, pracownikom służby bhp, przedstawicielom nauki, a także mediom – udostępniane będą opracowania analityczne nt. zbadanych przez PIP zdarzeń wypadkowych, z uwzględnieniem m.in. problematyki społecznych kosztów wypadków przy pracy.